

Nr 47.

Ankom till riksdagens kansli den 8 juni 1943 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.

Genom en den 28 maj 1943 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 306, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.

Härigenom förordnas, att 6, 7, 130, 191 och 202 §§ strafflagen för krigsmakten¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att i samma lag skall införas en ny paragraf, betecknad 101 §, av den lydelse nedan sägs.

6 §.

Under denna lag lyda:

1:o) krigsmän;

2:o) civil personal tillhörande fälttygkåren, tygstaten, fortifikationskåren, intendenturkåren, fältläkarkåren, fältveterinärkåren, mariningenjörkåren och marinläkarkåren samt motsvarande personal vid flygvapnet, försvarsväsendets polispersonal ävensom vid truppförband eller visst truppslag anställda civila förrådstjänstemän samt civila förmän vid marinens förråd och flygvapnets verkstäder, reservpersonal dock allenast under tid, då den fullgör tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten; samt

3:o) envar som — — — under lagen.

7 §.

Att värnpliktige, reservpersonal samt vid lots- och fyrinrättningarna anställda personer ävensom hemvärnspersonal och andra frivilliga, varom i 1 § 3 mom. förmäles, ändå att de icke, enligt vad ovan är sagt, lyda under denna lag, i vissa fall äro underkastade straff efter densamma, därom stadgas i 61, 97, 101, 130, 132 och 157 §§.

¹ Senaste lydelse av 6 § se SFS 1938: 167, av 7 § se SFS 1940: 642, av 130 § se SFS 1937: 192 och av 191 § se SFS 1940: 474.

101 §.

Vad i 98 och 100 §§ är stadgat skall äga tillämpning jämväl å värnpliktige, krigsmaktens reservpersonal samt hemvärnspersonal och andra frivilliga, varom i 1 § 3 mom. förmäles, ändå att de icke lyda under denna lag, där någon av dem begår brott som i nämnda §§ sägs beträffande åt honom till förvaring anförtrödd egendom.

130 §.

Visar krigsman — — — till avsättning.

Vad i 1 mom. är stadgat om krigsmän skall äga tillämpning jämväl å officerare, underofficerare och manskap, hörande till krigsmaktens reservpersonal, ändå att de icke eljest skulle lyda under denna lag.

Värnpliktig som åtnjuter ledighet från tjänstgöring, vartill han inkallats jämlikt 28 § värnpliktlagen, skall, även i fall då han ej är att anse som krigsman, straffas så som i 1 mom. sägs, därest han genom underlåtenhet att göra föreskriven anmälan om var han kan träffas eller genom annan dylik försummelse föranleder att meddelande om inställelse till tjänstgöring icke når honom.

191 §.

Den bestraffningsrätt — — — vid kustsignalväsendet;

6:o) försvarsområdesbefälhavare; samt

7:o) befälhavare av — — — detacherat fartyg.

Samma befogenhet — — — nämnda befälhavare.

Då för — — — är sagt.

Sådan bestraffningsrätt — — — på krigsfot.

202 §.

Vill man — — — honom förordnats.

Konungen äger, i den mån förhållandena därtill föranleda, förordna att jämväl i andra fall än i 1 mom. avses befälhavare, som har bestraffningsrätt i disciplinmål, må förordna annan att hålla förhör i sådant mål.

Vid förhöret — — — därför möter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1943.

Värnpliktigs ställning vid hempermittering.

I skrivelse den 20 januari 1942 har *justitiekanslersämbetet* underställt Kungl. Maj:t fråga om ändring i visst hänseende av de bestämmelser i strafflagen för krigsmakten, som reglera i vilka fall värnpliktiga äro krigsmän och lagens tillämplighet på dem.

Efter erinran, att enligt 1 § berörda lag till krigsmän hänfördes bl. a. värnpliktiga under den tid de fullgjorde dem åliggande tjänstgöringsskyldig-

het vid krigsmakten, anförde ämbetet, att intet tvivel torde råda därom, att tjänstgöringstiden omfattade även tid, varunder värnpliktiga åtnjöte tillfällig permission, och att värnpliktiga förty även under sådan permission vore underkastade strafflagen för krigsmakten. Mera tveksamt syntes vara, huruvida detsamma skulle anses gälla under hempermittering på obestämd tid från beredskapstjänstgöring. I ett rättsfall, varmed ämbetet haft att taga befattning, hade krigsrätten och krigshovrätten förklarat, att en värnpliktig som hempermitterats på obestämd tid icke under denna tid vore att hänföra till krigsman.

Justitiekanslersämbetet anförde vidare:

Med domstolarnas uppfattning kan en värnpliktig, som åsidosätter en i samband med hempermitteringen meddelad föreskrift att hålla sitt truppförband underrättat om sin adress, icke drabbas av den påföljd, som eljest inträder vid försummelse att följa givna order. Ett dylikt åsidosättande kan emellertid i vissa fall medföra straff. I 34 § nya värnpliktslagen (1941 nr 967) föreskrives nämligen, att inskriven värnpliktig, som ej är inkallad till tjänstgöring, är skyldig att, så snart hans postadress ändras, vidtaga sådan åtgärd att postförsändelse från militär myndighet utan dröjsmål kan komma honom tillhanda. Och i 37 § stadgas straff — böter, 10 kronor, som påföras av länsstyrelse — för den som underlåter att vidtaga i 34 § avsedd åtgärd, så framt därav vållas, att till honom från militär myndighet avsånd postförsändelse återgår till avsändaren såsom obeställbar. Enligt 141 § inskrivningsföordningen (1941 nr 969) må skyldigheten enligt 34 § värnpliktslagen fullgöras genom adressanmälan till den myndighet, hos vilken den värnpliktige är truppregistrerad — d. v. s. oftast truppförbandet (depåförbandet) — eller till inskrivningschefen i det inskrivningsområde, inom vilket hans kyrkobokföringsort är belägen. Icke blott nu nämnda åtgärder utan vilken åtgärd som helst som leder till det åsyftade resultatet kan vidtagas (se propositionen rörande nya värnpliktslagen, 1941 nr 318, s. 119). Vissa av de åsyftade åtgärderna torde emellertid icke vara tillfyllest för att möjliggöra snabb inställelse vid hempermittering. Överhuvud taget synas anförda bestämmelser vara mera avpassade för fredsförhållanden än för sådana förhållanden som nu råda med förstärkt försvarsberedskap. Bestämmelserna — som icke gälla underrättelser med telefon eller telegram, den form av underrättelse som använts i förutnämnda rättsfall — torde t. ex. ej innebära, att här ifrågakommande åtgärder skola vidtagas vid en bortovaro över en helg på ett par dagar. Vid hempermittering däremot lär en värnpliktig, som lämnar sin vanliga vistelseort å så kort tid som den angivna, böra fullgöra föreskriven skyldighet att underrätta truppförbandet om sin adress. Påföljd för underlåtenhet att följa i samband med hempermittering meddelade order i förevarande avseende torde ock böra inträda enligt militära strafflagen och ådömas i militär ordning.

Avsaknaden av lämplig straffsanktion för en order om adressanmälan vid hempermittering av de värnpliktiga skulle vara så mycket mer betänkelig som effektiviteten av det nu tillämpade systemet med hempermittering — ett system som torde vara mycket fördelaktigt, då därigenom försvarsberedskapen smidigt kan lämpas efter omständigheterna — är beroende av att kallelse så snabbt som möjligt når de värnpliktiga. Att en sådan brist i lagstiftningen likväl kan vara för handen är icke uteslutet, ty hempermittering torde icke ha kommit i bruk förrän i samband med nuvarande försvarsberedskap och lär därför vara ett för krigslagstiftningen främmande begrepp. Vidlådes lagstiftningen av berörda brist, torde justitiekanslersämbetets besvär i förut-

nämnda mål icke kunna bifallas och lagändring följaktligen vara påkallad för bristens avhjälpande.

Frågan om värnpliktigas ställning såsom krigsmän under hempermittering har emellertid betydelse även i andra avseenden än beträffande upprätthållandet av föreskriven skyldighet att till truppförband göra adressanmälan. Med domstolarnas mening, att de värnpliktiga icke äro krigsmän under hempermittering, kan ett obehörigt brukande av medförd utrustning eller försummad vård av densamma icke beivras enligt krigslagarna. Vore åter den motsatta uppfattningen riktig, skulle exempelvis fylleri och förargelseväckande beteende, som begås av hempermitterade å en förläggningsort, icke kunna bedömas enligt allmän lag och upptagas vid allmän domstol på gärningsorten utan måste beivras efter den militära strafflagen i disciplinär väg (96 § strafflagen för krigsmakten). Det otillfredsställande häri är uppenbart.

Ett angivande, huru den jämkning av krigsmannabegreppet skall ske, som enligt vad här anförts synes påkallad, kräver en närmare undersökning. Då justitiekanslersämbetet icke är i tillfälle verkställa en sådan, kan ämbetet icke lämna något bidrag till frågans lösning. Vid den utredning av frågan, som synes böra äga rum, torde ock böra övervägas, om motsvarande reglering kräves för fall av permission på viss tid, meddelad av samma anledning som permission på obestämd tid.

Med anledning av justitiekanslersämbetets framställning har frågan om värnpliktigs ställning i straffrättsligt hänseende under hempermittering upptagits till utredning inom justitiedepartementet. I frågan har upprättats en särskild promemoria med förslag om tillägg till 54 § strafflagen för krigsmakten. Enligt detta förslag skulle till 54 § fogas ett nytt stycke av följande lydelse: Utebliver krigsman, som är skyldig att på kallelse inställa sig till tjänstgöring, i annat fall än förut är sagt från tjänstgöringen, och har uteblivandet föranletts av att han, på grund av vårdslöshet eller försummelse vartill han gjort sig skyldig, icke erhållit del av kallelse som i vederbörlig ordning utfärdats, varde belagd med disciplinstraff.

Efter det justitiekanslersämbetets skrivelse avlåtits och förenämnda departementspromemoria upprättas har högsta domstolen i utslag den 2 november 1942 enhälligt fastställt krigshovrättens utslag i det av justitiekanslersämbetet avsedda rättsfallet, varigenom sålunda blivit rättskraftigt avgjort, att värnpliktig under hempermittering på obestämd tid icke är att anse såsom krigsman (N. J. A. 1942: 506).

Över promemorian ha yttranden avgivits av krigshovrätten, ställföreträdande chefen för försvarsstaben samt riksdagens militieombudsman, därvid vissa erinringar framställt mot det vid promemorian fogade lagutkastet. Beträffande innehållet i promemorian och de i anledning av densamma avgivna yttrandena lämnas en närmare redogörelse å sid. 6—11 i propositionen, vartill utskottet hänvisar.

Sedermera har chefen för armén i skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 februari 1943 hemställt om skyndsamt ändring av strafflagen för krigsmakten där-

hän, att på obestämd tid hempermitterade värnpliktiga måtte i vissa hänseenden lyda under nämnda lag. Skrivelsen har tillstyrkts av chefen för försvarsstaben under förklaring att den föreslagna ändringen hade stor betydelse för krigsmaktens mobiliseringsberedskap.

I propositionen anför *t. f. chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist*, följande:

»Av den lämnade redogörelsen framgår, att värnpliktig, som hempermitterats tills vidare, icke är att anse såsom krigsman under avbrottet i tjänstgöringen. Han är följaktligen icke annat än beträffande vissa särskilda brott underkastad strafflagen för krigsmakten.

Detta innebär bl. a. att en värnpliktig, som efter hempermittering uraktlåtit att hålla vederbörande militära myndighet underrättad om sin vistelseort och på den grund ej kunnat nås av inkallelseorder, icke för förseelsen kan straffas enligt strafflagen för krigsmakten. Ej heller torde 37 § värnpliktslagen — enligt vilken värnpliktig, som ej är inkallad till tjänstgöring, för underlåten adressanmälan straffas med tio kronors böter — vara avsedd att omfatta ifrågavarande värnpliktiga.

För att avhjälpa denna brist har uti nu ifrågavarande promemoria föreslagits införande av en ny bestämmelse i anslutning till stadgandena om straff för rymning och olovligt undanhållande m. m. i 48—54 §§ strafflagen för krigsmakten. Huvudbestämmelserna härom gälla, jämte avvikande från trupp eller fartyg, även underlåtenhet att inställa sig efter inkallelse eller tjänstledighet. Jämlikt 61 § äro dessa bestämmelser tillämpliga bl. a. på värnpliktig, även om han icke skulle vara att hänföra till krigsman.

För tillämpning av straffbestämmelserna om rymning och olovligt undanhållande förutsättes, att den värnpliktige äger kännedom om sin skyldighet att inställa sig. När värnpliktiga inkallas till tjänstgöring genom allmän kungörelse, torde de i och med kungörandet få anses ha erhållit sådan kännedom. Utebliva de från tjänstgöringen, äro de följaktligen förfallna till straff enligt nämnda bestämmelser. Sker inkallelse, såsom nu är vanligt, genom personlig order till varje värnpliktig, fordras för straffbarhet, att den värnpliktige erhållit del av ordern. Härvid är tillfyllest, att den värnpliktige mottagit en försändelse eller avi om en sådan, därest han inser att försändelsen innehåller en inkallelseorder (N. J. A. 1942 s. 470).

Därest ej straff kan ådömas för rymning eller olovligt undanhållande, finnes beträffande värnpliktig möjlighet att enligt 38 § värnpliktslagen döma honom till dagsböter, om han utan laga förfall underlåter att avhämta rekommenderad postförsändelse, om vilken han mottagit avi, varav framgår att försändelsen avsänts av militär myndighet, eller om han vägrar att utkvittera eller mottaga försändelse från militär myndighet. Vidare finnes den nämnda bestämmelsen i 37 § värnpliktslagen om straff för underlåten adressanmälan. Beträffande krigsman gäller, att ansvar kan inträda enligt 130 § strafflagen för krigsmakten för vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i fullgörande av de tjänsteplikter, som åligga honom efter

reglementen eller andra allmänna författningar, instruktioner eller särskilda föreskrifter eller som påkallas av förhållandenas beskaffenhet, under förutsättning att särskilt ansvar för förseelsen ej är utsatt i strafflagen för krigsmakten eller annan lag. Denna bestämmelse gäller även krigsmaktens reservpersonal. Straffet utgöres av disciplinstraff eller, om brottet är av svårare beskaffenhet än att det kan anses vara sonat med sådant straff, av fängelse i högst sex månader eller mistning av ämbete eller tjänst på viss tid. Officer eller underofficer kan dömas till avsättning, därest omständigheterna äro synnerligen försvårande. Straff kan enligt nu nämnda lagrum inträda t. ex. då krigsman i strid mot meddelad föreskrift underlåter att under permission anmäla förändring av vistelseort, medan beträffande enahanda förseelse av värnpliktig, som icke är krigsman, icke finnes annan straffbestämmelse än 37 § värnpliktslagen.

Enligt det vid promemorian fogade lagförslaget skulle till 54 § strafflagen för krigsmakten fogas ett nytt stycke, vari stadgades straff för den som vore skyldig att på kallelse inställa sig till tjänstgöring och i annat fall än förut i 48—54 §§ sagts utebleve från tjänstgöring, därest uteblivandet föranletts av att han, på grund av vårdslöshet eller försummelse vartill han gjort sig skyldig, icke erhållit del av kallelse som i vederbörlig ordning utfärdats. Straffet härför föreslogs skola utgöra disciplinstraff. Jämlikt 61 § skulle det nya stadgandet bliva tillämpligt jämväl på värnpliktiga m. fl.

Mot den föreslagna bestämmelsen ha i yttrandena riktats vissa erinringar. Sålunda har uttalats, att bestämmelsen vore onödigt såvitt angår krigsmän, vilka redan nu kunde bestraffas för förseelsen enligt 130 §, samt att brottet ej klart avgränsats från rymning och olovligt undanhållande och vore alltför allmänt beskrivet. Vidare har invänts, att disciplinstraff icke alltid utgjorde en tillräcklig reaktion och att straffsatsen därför borde innefatta även fängelse. I yttrandena ha tillika gjorts uttalanden av större principiell räckvidd, i det att önskemål framkommit om att hempermitterade värnpliktiga borde lyda under strafflagen för krigsmakten även i andra hänseenden än det som behandlats i förslaget. Därvid har särskilt framhållits, att lagen borde vara tillämplig beträffande olovligt brukande och vanvård av medförd utrustning samt i fråga om obehörigt yppande av försvarshemligheter. Det har också gjorts gällande, att lagens bestämmelser om lydnadsplikt borde vara tillämpliga i fråga om hempermitterade. Av sådana skäl har militieombudsmannen ifrågasatt, om ej 130 § borde göras tillämplig på värnpliktiga som erhållit ledighet.

Det torde vara uppenbart, att strafflagen för krigsmakten i allmänhet icke bör vara tillämplig på värnpliktiga som ej äro i tjänstgöring. Under tjänstgöringstid inräknas emellertid även sådan tid, då den värnpliktige åtnjuter tillfällig permission eller tjänstledighet. Värnpliktiga som hempermitterats tills vidare eller på viss bestämd, längre tid böra däremot icke behandlas som krigsmän. Enligt nuvarande beredskapssystem äro permitteringstiderna ofta så långa att den värnpliktige förlorar den närmare kontakt med krigsmakten som torde böra utgöra en förutsättning för att han skall vara underkastad

strafflagen för krigsmakten. Särskilt gäller detta i fråga om straffbestämmelserna för brott mot krigslydnaden. Det synes icke böra ifrågakomma, att den värnpliktige vid sådan hempermittering utan inskränkning underkastas de skyldigheter som åtfölja lydnadsförhållandet gentemot förmän och överordnade inom krigsmakten. De skäl som sålunda tala mot att den värnpliktige skall vara underkastad strafflagen för krigsmakten i allmänhet göra sig gällande även mot en utsträckning av 130 § till att gälla värnpliktiga, eftersom en sådan utsträckning skulle medföra en allmän lydnadsplikt för dem.

De förpliktelser med avseende å tjänstgöringen vid krigsmakten som skola åvila ifrågavarande hempermitterade värnpliktiga böra vara begränsade och i lagen särskilt angivna. Nuvarande bestämmelser i detta hänseende synas emellertid böra kompletteras. Såsom i ärendet framhållits kräver det militära beredskapssystemet, att hempermitterade förband kunna ånyo inkallas utan omgång. Fördenskull är det bl. a. nödvändigt, att de hempermitterade värnpliktiga icke eftersätta sin skyldighet att anmäla adressförändring. En bestämmelse häremot torde därför böra införas i strafflagen för krigsmakten. Bestämmelsen torde dock böra begränsas att gälla, då underlåtenheten att göra adressanmälan har till följd att inkallelseorder icke når den person till vilken den är riktad. Å andra sidan synes det vara erforderligt att bestämmelsen jämte underlåten adressanmälan även avser andra liknande försummelse. Sådana försummelse äro väl i viss utsträckning straffbara enligt 38 § värnpliktslagen men genom att de omfattas av en bestämmelse i strafflagen för krigsmakten kan åtal därför ske i den ordning som eljest gäller för militära förseelser. Att utföra åtalet vid allmän underrätt är mindre lämpligt med hänsyn till att förseelsen, då fråga är om inkallelseorder, regelmässigt kan beivras först sedan den skyldige ånyo inträtt i tjänstgöring.

Med anledning av vad som anförts i vissa ytanden torde vidare i strafflagen för krigsmakten böra upptagas en bestämmelse för sådana fall som då hempermitterad förstör, skadar, tillägnar sig eller olovligen förfogar över eller brukar vapen, beklädnadspersedel eller annan utrustning som anförtrotts honom till förvaring. Även dylika brott upptäckas i regel icke förrän vid inställelse till fortsatt tjänstgöring. Tillräckliga skäl synas däremot icke föreligga att i större utsträckning än nu sagts göra strafflagen för krigsmakten tillämplig på hempermitterade värnpliktiga. I fråga om brott mot tystnadsplikten rörande försvarsförhållanden torde sålunda stadgandena i 8 kap. allmänna strafflagen vara tillräckliga.

Den nya straffbestämmelsen rörande underlåten adressanmälan och andra liknande försummelse torde — med hänsyn till att motsvarande förseelser av krigsmän och krigsmaktens reservpersonal omfattas av 130 § strafflagen för krigsmakten — böra införas i samma paragraf såsom ett nytt stycke, vilket i fråga om straffet hänvisar till första stycket. Härav föranledes en formell jämkning i andra stycket. Bestämmelsen torde böra gälla alla värnpliktiga som äro inkallade till tjänstgöring jämlikt 28 § värnpliktslagen och åtnjuta sådan ledighet att de därunder icke äro att anse som krigsmän. Tillräckliga skäl torde icke föreligga att utsträcka bestämmelsen till att gälla

dem som tillhöra hemvärnet eller eljest tagit anställning vid krigsmakten såsom frivilliga eller lots- och fyrpersonalen.

I fall då den nu nämnda bestämmelsen tillämpas skola böter enligt förut nämnda lagrum i värnpliktslagen icke samtidigt påföras eller ådömas den felande.

Bestämmelsen rörande brott beträffande anförtrodd egendom synes lämpligen böra upptagas såsom en ny 101 §. Stadgandet torde böra innehålla, att 98 och 100 §§ erhålla utsträckt giltighet såvitt angår brott beträffande dylik egendom. Den förra paragrafen innehåller en allmän straffbestämmelse rörande skadegörelse, stöld och andra förmögenhetsbrott som begås beträffande egendom som tillhör krigsmakten eller är avsedd för dess behov. Där ej särskilt straff för sådant brott är utsatt i strafflagen för krigsmakten, skall brottet straffas efter allmän lag, dock att disciplinstraff kan ådömas i stället för böter. I 100 § meddelas en särskild mildare straffbestämmelse beträffande den som förstör, skadar, tillägnar sig eller ock olovligen förfogar över eller brukar åt honom till begagnande lämnad utrednings- eller beklädnadsperedel. Denna paragraf är tillämplig, om brottet är ringa, och straffet utgöres då av disciplinstraff eller böter.

Den föreslagna bestämmelsen i 101 § synes böra gälla alla värnpliktiga som ha egendom av ifrågavarande slag om händer. Dessutom torde bestämmelsen böra gälla jämväl för krigsmaktens reservpersonal samt för hemvärnspersonal och förut nämnda frivilliga. Av bestämmelsen föranledes ett tillägg till 7 §, varest uppräknas de lagrum i strafflagen för krigsmakten, vilka gälla beträffande personer som eljest ej lyda under denna lag.

Mål om ansvar enligt det föreslagna nya stycket i 130 § och den nya 101 §, jämförd med 100 §, kan under eljest gällande förutsättningar behandlas såsom disciplinmål.»

Fråga om ändring i 6, 191 och 202 §§ strafflagen för krigsmakten.

I en särskild promemoria, över vilken yttranden inhämtats från krigshovrätten och överbefälhavaren, ha inom justitiedepartementet upptagits vissa frågor om ändring i 6, 191 och 202 §§ strafflagen för krigsmakten, huvudsakligen med anledning av vissa organisationsförändringar inom försvarsväsendet.

I promemorian föreslogs beträffande 6 §, att däri upptagna bestämmelser om den civila personal som skall lyda under strafflagen för krigsmakten skulle ändras såtillvida, att dels tygstaten medtoges bland de kårer vilkas civila personal lyder under lagen dels ock civila vapenhantverkare uteslötes.

I promemorian erinrades att i överensstämmelse med beslut vid 1942 års riksdag (proposition nr 210 s. 254 och riksdagens skrivelse nr 374 s. 21) har fr. o. m. den 1 oktober 1942 inrättats en särskild, armén tillhörande civilmilitär personalkår, benämnd tygstaten. Till tygstaten, som står under fälttygmästarens chefskap och för vilken provisorisk instruktion fastställts genom kungl. brev den 5 september 1942, skall sammanföras den inom tygförvaltningstjänsten vid armén verksamma civilmilitära personalen, utom

ingenjörspersonalen samt ingenjör- och signalförrådsförvaltare, ävensom motsvarande personal å övergångsstat och i reserven.

Beträffande 191 § i lagen, vilken paragraf angiver de befälhavare som äga bestraffningsrätt i disciplinmål, föreslogs i promemorian, att under 6:o) i paragrafen skulle i stället för inskrivningsbefälhavare upptagas försvarsområdesbefälhavare.

Denna ändring motiverades i promemorian sålunda:

Den omorganisation av inskrivningsväsendet och värnpliktsredovisningen som genomfördes år 1941 innebar bland annat att de tidigare inskrivningsbefälhavarna ersattes av inskrivningschefer, en i varje inskrivningsområde. Inskrivningscheferna, vartill regementsofficerare förordnas, äro chefer för inskrivningsexpeditionerna. Sådan expedition är — i olikhet mot vad som gällde beträffande inskrivningsbefälhavarnas motsvarande expeditioner — ansluten till visst truppförband, nämligen till infanteriregementet inom inskrivningsområdet samt inom Södermanlands och Skaraborgs inskrivningsområden till respektive pansarregemente.

I 191 § strafflagen för krigsmakten stadgas att bestraffningsrätt i disciplinmål tillkommer bland andra inskrivningsbefälhavare.

Genom generalorder den 31 december 1942 har förordnats, att den ständiga befälsrätt som förut tillkommit inskrivningsbefälhavare tillsvidare skall utövas av chefen (sekundchefen) för det regemente, till vilket inskrivningsexpeditionen är knuten. På grund härav tillkommer honom även bestraffningsrätten över personalen vid inskrivningsexpeditionen.

Till följd av organisationsförändringen böra inskrivningsbefälhavarna utslutas ur uppräknningen i 191 §. Vad angår de nya inskrivningsexpeditionerna synes det, i överensstämmelse med vad som förordnats genom nämnda generalorder, lämpligast att bestraffningsrätten i disciplinmål över personalen tillkommer vederbörande regementschef. Inskrivningschef torde i enlighet härmed icke böra upptagas i sagda lagrum.

Genom kungörelsen den 14 juni 1940 om disciplinär bestraffningsrätt för vissa befälhavare har, med stöd av 191 § tredje stycket strafflagen för krigsmakten, förordnats att bestraffningsrätt i disciplinmål, i den utsträckning som i första stycket av nämnda paragraf sägs, skall tillkomma bland andra försvarsområdesbefälhavare.

De beslut rörande försvarsväsendet som fattades av 1942 års riksdag inneburo att den tidigare allenast i krigsorganisationen ingående försvarsområdesorganisationen skall bli permanent och fungera under såväl fredssom krigsförhållanden (se proposition nr 210 s. 188 och riksdagens skrivelse nr 374 s. 15).

På grund härav synes i 191 § bland de befälhavare som ha bestraffningsrätt i disciplinmål jämväl böra upptagas försvarsområdesbefälhavare, som därvid torde införas under 6:o) i stället för inskrivningsbefälhavare.

Såsom förut nämnts upptog promemorian även förslag om ändring i 202 § strafflagen för krigsmakten. I första stycket av denna paragraf stadgas, att förhör i disciplinmål skall hållas av den befälhavare som bestraffningsrätten tillkommer men att, om bestraffningsrätten innehaves av befälhavare som omtalas i 191 § 1:o)—6:o) eller av högre befälhavare eller av kommandant eller därmed likställd befälhavare och han ej finner skäl att själv hålla förhöret, detta hålles av den vilken därtill i allmänhet eller för särskilt fall av honom förordnats.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 september 1941 har *överbefälhavaren* hemställt om sådan ändring i 202 §, att överbefälhavaren bemyndigas att i de fall han så finner erforderligt förordna, att befogenhet att förordna annan att hålla förhör i disciplinmål jämväl måtte tillkomma annan befälhavare som har bestraffningsrätt i disciplinmål än de i lagrummet angivna. Till stöd härför har — efter erinran att försvarsområdesbefälhavare icke syntes ha rätt att förordna annan att hålla dylikt förhör — anförts att detta förhållande måste anses synnerligen otillfredsställande med hänsyn till försvarsområdenas storlek, antalet där förlagd personal och mängden av försvarsområdesbefälhavarna i övrigt åliggande göromål samt att sådana olägenheter kunde gälla även andra befälhavare.

I promemorian påpekades med anledning härav, att om, såsom förut föreslagits, försvarsområdesbefälhavare upptoges under 6:o) i 191 §, därav utan vidare följde att dessa befälhavare finge rätt att i enlighet med 202 § förordna annan att hålla förhör i disciplinmål men att det likväl syntes påkallat att i 202 § vidtaga en ändring som för andra befälhavare innebure en utvidgning av rätten att förordna annan att hålla förhör i disciplinmål. Härom anfördes vidare:

En liknande ändring genomfördes år 1940 beträffande stadgandena i 191 § om bestraffningsrätten i disciplinmål. Härvid infördes i paragrafen en ny bestämmelse enligt vilken, då för annat ändamål än övning rikets krigsmakt eller avdelning av krigsmakten ställes på krigsfot eller särskilda truppförband uppsätts eller då krigsmaktens organisation eljest inrättas för krig, Konungen äger förordna att, i den mån förhållandena därtill föranleda, jämväl annan befälhavare skall äga bestraffningsrätt än som i paragrafen angives. Den ifrågasatta nya bestämmelsen i 202 § synes böra erhålla ett innehåll som ansätter sig till nämnda stadgande i 191 §. Dock synes det ej vara lämpligt eller erforderligt att begränsa bestämmelsens giltighet till att avse endast krigsförhållanden; även under fredstid kan behov föreligga av en sådan bestämmelse och i fråga om hållande av förhör synes ej vara anledning att utsätta lika stränga förutsättningar som beträffande utövande av bestraffningsrätten.

I enlighet härmed förslogs i promemorian, att i ett nytt andra stycke i 202 § skulle införas bestämmelser, enligt vilka Konungen ägde förordna att, i den mån förhållandena därtill föranledde, befälhavare som hade bestraffningsrätt i disciplinmål finge förordna annan att hålla förhör i sådant mål jämväl i andra fall än som avsåges i första stycket.

I yttrandena över ifrågavarande promemoria ha de föreslagna ändringarna lämnats utan erinran. *Krigshovrätten* har dock vad angår den ifrågasatta ändringen av 202 § framhållit, att därigenom viss risk uppstode för att i vissa fall mindre väl kvalificerade personer kunde bli satta att hålla förhör i disciplinmål. Då emellertid den rätt att förordna annan att hålla förhör, som enligt förslaget skulle inrymmas åt samtliga befälhavare med disciplinär bestraffningsrätt, gjordes beroende av Kungl. Maj:ts särskilda förordnande, ansåge sig krigshovrätten ej böra rikta någon gensaga mot den föreslagna ändringen.

Departementschefen anför i denna del:

»De i sistnämnda promemoria föreslagna ändringarna, mot vilka i yttrandena ej riktats någon gensaga, torde böra genomföras. I enlighet härmed bör i 6 § strafflagen för krigsmakten den nyinrättade tygstaten upptagas bland de kårer vilkas civila personal lyder under nämnda lag, i samband varmed civila vapenhantverkare synas böra uteslutas. Vidare bör i 191 § bland de befälhavare som ha bestraffningsrätt i disciplinmål försvarsområdesbefälhavare medtagas i stället för inskrivningsbefälhavare. Slutligen torde i 202 § genom en bestämmelse av föreslaget innehåll böra möjliggöras en utvidgning av rätten för befälhavare att förordna annan att hålla förhör i disciplinmål.

De föreslagna lagändringarna torde böra träda i kraft den 1 juli 1943.»

Lagrådet har lämnat det upprättade lagförslaget utan erinran.

Utskottet har vid sin granskning av det framlagda lagförslaget icke funnit *Utskottet.*
anledning till erinran mot detsamma och får alltså hemställa,

att förevarande proposition, nr 306, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 8 juni 1943.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Schlyter, Wagnsson, Karl Emil Johanson, Eskhult, Karl Johan Olsson, Linnér, Brandt* och *Lodenius*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Gezelius, Hedlund* i Östersund, *Ryberg, Olsson* i Mellerud, *Berg, Björling* och *Lindberg* i Stockholm.